

Zoals blijken zou, en ook wel te verwachten was, bestond er meer behoefte aan de tweede reeks dan aan de eerste. Maar langs welke weg de reformatie ook tot stand kwam, principieel ging men ervan uit dat de gemeente na de afwerping van het juk dezelfde was gebleven. Een onwillige kerkeraad werd vervangen, de gemeente bleef gelijk. In eerste instantie werden derhalve zeer hoge ledentallen opgegeven, ook van dolerende kerken waar de gehele kerkeraad de afwerping van het juk geweigerd had en waar de reformatie tot stand was gekomen door een gering aantal leden krachtens het ambt der gelovigen. In sommige gevallen werden dan globale getallen vermeld van hen die gerekend werden tot de gemeente. Zo berichtte de dolerende kerk te 's-Gravenhage dat haar zielental 62.000 was, en vermeldde de dolerende kerk te Kampen dat zij 12.000 leden telde.⁶

In de gegeven situatie nam de synode van de Christelijke Gereformeerde Kerk, Leeuwarden 1891, enige belangrijke beslissingen. De kerk- en rechtsbeschouwingen van de Doleantie liet zij voor rekening van de uit de Doleantie voortgekomen kerken. 'Wat de verhouding tot de Ned. Herv. Kerk betreft' diende echter wederzijds te worden uitgesproken, 'dat de verbreking van de Kerkelijke gemeenschap met de besturen van de Ned. Herv. Kerk niet alleen, maar ook met de leden in corporatieven en plaatselijken zin, door Gods Woord en de Geref. Belijdenis geboden en dus noodzakelijk is'. Hierop liet zij nog volgen, dat 'geen personen als leden der Verenigde Kerken mogen worden erkend, dan die instemming betuigen met de Geref. Belijdenis en Kerkenorde en dienovereenkomstig wensen te leven'.⁷

Van nederduitse gereformeerde zijde werd hierop een antwoord ontvangen dat tot de conclusie leidde dat hier geen obstakel meer lag.⁸ De ledentallen die thans van Nederduitse Gereformeerde Kerken werden vermeld, vormden meer dan eens slechts een fractie van de eerder genoemde getallen. In feite was de positie van deze kerken ten opzichte van de Hervormde Kerk in ons land

Wederkeer. Opstellen over de Doleantie van 1886, Haarlem 1886, 57-150.

6. Gegevens over de Ned. Geref. Kerken vindt men in het *Handboekje ten dienste der Ned. Geref. Kerken*, waarvan de eerste jaargang, voor het jaar 1889, verscheen te Middelburg z.j. (1888). Daarin ook opgave op welke wijze de reformatie in iedere plaats tot stand kwam: 'door den kerkeraad', of 'krachtens het ambt der geloovigen', of bijv. 'krachtens het ambt der geloovigen met medewerking van drie kerkeraadsleden'.

7. *Handelingen van de Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland, Leeuwarden 18-29 Aug. 1891*, 87-93.

8. De tekst van het antwoord in: *Handelingen van de Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland, Amsterdam 7-17 juni 1892*, Bijlagen, 10v. De conclusie van deze synode in deze *Handelingen*, 9v.